

Květen 2008

2

Vydání

E-bulletin dopravního práva

Obsah

- I. Odpovědnost dopravce při podvodné objednávce a podvodném přijetí zásilky
- II. Zástavní právo při přepravě zboží
- III. Soudní rozhodnutí
- IV. Vzdělávací akce
- V. Příště

I. Odpovědnost dopravci při podvodné objednávky a podvodném přijetí zásilky

V poslední době jsme se setkali s případy objednávek odesílaných do Velké Británie, z nichž následně v průběhu přepravy vyplynulo, že si odesílatel musel být vědom neexistence či alespoň nejasností kolem osoby příjemce. Současně odborná literatura uvádí případy německých přeprav, které rovněž končily ve Velké Británii, týkaly se drobných zásilek a byly přejímány tzv. „před domem“, tedy nikoli v sídle příjemce, na adrese (bydlišti) fyzické osoby, ale najatou osobou tzv. „na chodníku“ před v nákladním listě uvedenou adresou.

Tyto situace vedou samozřejmě následně k uplatnění požadavku na náhradu vzniklé škody, a to ať už marného dopravného, nebo i hodnoty zásilky vydané neexistující osobě dopravcem. Možné případy odpovědnosti při podvodných objednávkách si klade za cíl objasnit následující přehled.

1) Základní typy podvodných objednávek

Podle toho, zda podvodná objednávka je dopravci (zasílateli) předána odesílatelem či příjemcem, můžeme rozlišovat:

a) Podvodné objednávky učiněné příjemcem

Tento případ nastává tehdy, jestliže kupující poskytne svému prodávajícímu falešné údaje o osobě příjemce, a to ať už o své vlastní osobě, nebo o třetí osobě (konečnému odběrateli), jíž má být zboží dodáno. Je-li adresa příjemce uvedena v kupní smlouvě, prodávající zpravidla údaje kupujícího o místě, kam má být zásilka dodána, neprověřuje a spoléhá na to, že uvedené údaje jsou správné. Objednává-li následně přepravu zásilky do místa určení prodávající, jako adresu

místa doručení – převzetí uvede adresu uvedenou ve smlouvě, dopravce zpravidla rovněž spoléhá na to, že předmětná adresa existuje.

b) Podvodné objednávky učiněné odesílatelem

Falešná adresa může být uvedena i odesílatelem při jeho plném srozumění a zcela úmyslně. V praxi k této situaci dochází tehdy, jestliže odesílatel odesílá zboží podvodně např. na adresu své personálně či majetkově spřízněné osoby a ví, že zásilku na tuto adresu doručit nechce a zásilka ani na tuto adresu doručena být (pro chybné údaje) nemůže. Osoba určená jako příjemce zásilku pak převezme jako jiný subjekt, odlišný od příjemce, potvrdí falešné údaje nebo potvrzení o převzetí vydá ve zcela neprůkazné formě (nečitelný podpis).

Je-li odesílatelem falešná adresa udána na popud příjemce zásilky (kupujícího), jedná se o situaci uvedenou ad a) výše.

II. Jednotlivými podpřípady jsou:

1) Odesílatel udá falešnou adresu

- a) Případ, kdy **odesílatel ví, že udává falešnou adresu, je odvislý od řádného přístupu dopravce. Zjistí-li totiž dopravce již předem, nebo později na adrese příjemce, že tento neexistuje, jeho jméno přesně neodpovídá nebo je zboží ochotna přijmout osoba, která neodpovídá osobě příjemce, musí postupovat ve smyslu článků 14 a 15 Úmluvy CMR. Dopravce si v takovém případě musí vyžádat pokyny od odesílatele a pokud tyto neobdrží, je oprávněn zásilku složit dle článku 16 Úmluvy CMR.**
- b) Případ, kdy **odesílatel neví, že údaje o příjemci jsou chybné (falešné)**, kladou na dopravce stejné nároky, pokud se týká prověření osoby příjemce. Pokud dopravce zjistí, že příjemce je chybně uveden, neexistuje apod., je povinen si opět vyžádat pokyny ve smyslu článků 14 a 15 Úmluvy CMR. Pokud však osobu příjemce dostatečně neprověří a tomuto zásilku předá, může být později odesílatelem jeho jednání označeno za hrubě nedbalé, rovnocenné úmyslu ve smyslu článku 29 Úmluvy CMR a odesílatel může požadovat náhradu celé vzniklé škody. Jaká by byla míra spoluzavinění odesílatele, který udal dopravci vadnou adresu příjemce, lze předem jen stěží určit, ale spoluodpovědnost odesílatele zcela vyloučit v takovém případě nelze.

2) Nedoručení zásilky dopravcem

V případě, že dopravce na falešné adrese zásilku nedoručí, jedná se o některý z případů popsaných výše. Pokud dopravce zjistí, že adresa neexistuje nebo je zásilku ochoten přijmout někdo, kdo není skutečným příjemcem, je povinen vyžádat si pokyny a v případě nemožnosti dosáhnout těchto pokynů může zásilku složit ve smyslu článku 16 Úmluvy CMR. Pokud však dopravce **prověří osobu příjemce, tedy učiní všechny na něm požadovatelné úkony**

k prověření jeho totožnosti (zejména zjistí firemní štít, zaměstnance v podniku, vozidla označená jako vozidla příjemce, zjistí odpovídající adresu v telefonním seznamu, výpisem z obchodního nebo jiného rejstříku, dotazem v dané lokalitě), může příjemci doručit, i když půjde o příjemce falešného. Odpovědnost za chybné udání příjemce, který však byl dopravcem v místě určení dostatečně identifikován, nese totiž odesílatel. Nebude-li nicméně možno na odesílatelem uvedené adrese zásilku doručit, jdou všechny s touto situací vzniklé náklady k tíži odesílatele, a to ať už dodání zásilky zpět, nebo její doručení jinému příjemci.

3) Vadná adresa i vadné doručení dopravcem

Za situace, kdy dopravce předá zásilku příjemci, který není totožný s odesílatelem udaným příjemcem, nebo tohoto příjemce nedostatečně identifikuje (nerozpozná podvodné jednání příjemce), půjde plně o jeho odpovědnost. Míru spoluodpovědnosti odesílatele lze opět předem jen stěží určit. Jednalo-li by se o prokazatelné podvodné jednání samotného odesílatele a podařilo-li by se takové jednání ze strany dopravce odesílateli prokázat, mohl by se dopravce zcela vyvinut. Doručí-li však odesílatel při nedostatečném prověření příjemce zásilku falešnému příjemci, odpovědnost dopravce za takové chybné doručení nebude možno vyloučit. Sem spadají časté případy doručení zásilky subjektům, jejichž obchodní jméno je podobné jménu udanému odesílatelem, nebo případy převzetí zásilky osobou nedostatečně potvrzující převzetí (jen prostým podpisem nebo nečitelným razítkem na nákladním listě CMR).

4) Nemožnost rozpoznat podvodnou objednávku

Bude-li objednávka učiněna natolik profesionálně (podvodně), že při použití běžných metod a prostředků, tedy běžné obchodní praxe, dopravce nebude schopen rozpoznat podvodné jednání, nebude možno dopravce činit odpovědných za vadné doručení zásilky. Známý jsou zejména soudní případy vadného dodání do Ruska, kdy byly zjištěny celé falešné odběratelské komplexy (sklady příjemců, falešné státní celnice). Lze jen stěží požadovat po dopravcích, aby prověřovali do detailů všechny okolnosti převzetí zásilky, je-li na daném místě příjemce dostatečně identifikován, pohybují-li se v místě převzetí osoby např. v uniformách celní správy, stojí-li na dvoře vozidla označená firemními štíty příjemce a jsou-li tak označeny též pracovníci zaměstnanců a funguje-li i telefonické spojení. Případy, kdy dopravce vycestoval z České republiky s polovinou bankovky a identifikoval příjemce jejím přiložením k druhé polovině bankovky, nicméně přesto byla zásilka předána falešnému příjemci, jsou také dobře známy. Není-li možné ani za těchto bezpečnostních opatření vyloučit dodání zásilky falešnému příjemci, lze jen stěží hledat odpovědnost u dopravce, pokud není prokázáno, že se dopravce na podvodném jednání sám podílel.

III. Pokyn v rozporu s dispozičním oprávněním

V souladu s článkem 12 Úmluvy CMR je nutné, aby dopravce důsledně sledoval, zda byly dodrženy podmínky k udělení pokynu případné změny příjemce. Vyzve-li totiž odesílatel dopravce, aby zásilku dodal na jiné místo určení, hrozí, že v případě nedostatku dispozičního oprávnění (které mezitím přešlo na příjemce nebo na jinou osobu) bude dopravce spoluodpovědným za vzniklou škodu, pokud bude zásilka vydána jinému příjemci. Pokyny ke změně osoby příjemce bývají zpravidla udělovány pouze telefonicky, následné dokazování či

ověření sdělené informace o názvu a sídle příjemce bývají složité. Velmi časté je také „předisponování“ zásilky do tzv. jiného skladu příjemce, a to osobou vydávající se za příjemce na původní adrese určení.

Na druhou stranu je zřejmé, že striktní dodržování podmínek přechodu dispozičního oprávnění k zásilce a tedy pokynů ke změně příjemce ve smyslu článku 12 Úmluvy CMR (zejména odstavce 5 článku 12 CMR, požadavek předložení prvního vyhotovení nákladního listu) může být komplikované. Praxe často přináší situace, kdy je pokyn udělen, není však zaznamenán v nákladním listě, dopravce takový pokyn respektuje a vykoná. Je-li pokyn udělen dostačující formou (písemně na centrálu dopravce a není-li pochyb o tom, že odesílatel je i nadále oprávněn disponovat se zásilkou), poskytne taková situace zřejmě dopravci dostatečné krytí i v případě, že zásilka bude dle pokynu odesílatele doručena jinému (falešnému) příjemci. Nepověří-li však dopravce oprávnění osoby, která pokyn ke změně příjemce udělí, hrozí, že provedení takového pokynu povede k jeho spoluodpovědnosti za doručení zásilky jiné osobě.

Shrnutí:

Je zřejmé, že z výše uvedeného přehledu vyplývají následující závěry:

- 1) Riziko sdělení vadné adresy příjemce je zejména na odesílateli, který nese náklady případné zpětné přepravy zásilky, popř. složení (zničení) zásilky, neboť dopravce je v případě její nedoručitelnosti nebo vady adresy kryt ustanoveními článků 14, 15 a 16 Úmluvy CMR.
- 2) Dopravce, který dodrží všechna po něm požadovatelná bezpečnostní opatření, zejména co se týká prověření osoby příjemce, nemůže být za doručení falešnému příjemci odpovědný. Míra jeho spoluodpovědnosti závisí na míře jeho nezodpovědnosti či lehkovážnosti při vydávání zásilky.
- 3) Uvede-li vadnou adresu odesílateli příjemce (kupující prodávajícímu), bude se zpravidla odesílatel snažit obvinít dopravce, že neučinil všechna po něm požadovatelná opatření, aby odhalil vady v osobě příjemce. Pro tento případ je nezbytné, aby dopravce učinil vždy alespoň minimální opatření v zájmu prověření osoby příjemce a tak vyloučil svou případnou (spolu) odpovědnost při řešení škody.

II. Zástavní právo při přepravě zboží

Existence zástavního práva dopravce, zasílatele či skladovatele je v českém právním řádu dlouhodobě upravena a na přepravě se podílejícím subjektům dobře známa. Výkon zástavního práva, zejména zpeněžení zásilky, je však záležitostí komplikovanější, než by se na první pohled do zákonné úpravy mohlo zdát.

1)

Zástavní právo zasílatele je v našem právním řádu ukotveno zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a to konkrétně v § 608 následujícího znění:

„K zajištění svých nároků vůči příkazci má zasílatel zástavní právo k zásilce, dokud je zásilka u zasílatele nebo u někoho, kdo ji má u sebe jeho jménem, anebo dokud má zasílatel listiny, které jej opravňují, aby se zásilkou nakládal.“

Jedná se o zástavní právo zákonné, k jeho vzniku není třeba zvláštní smlouvy, rozhodnutí soudu či souhlasu vlastníka zásilky nebo jakékoliv třetí osoby. Zástavní právo zasílatele je co do rozsahu zajišťovaných nároků nejšířejí pojaté. Může sloužit k zajištění veškerých nároků zasílatele vůči příkazci, a to ze všech smluvních vztahů, které mezi těmito subjekty vznikly.

Oproti výše uvedenému má dopravce dle § 628 obchodního zákoníku zástavní právo k zásilce po dobu, kdy je oprávněn se zásilkou nakládat, tj. do doby převzetí zásilky příjemcem, a pouze k zajištění svých nároků vyplývajících z konkrétní přepravní smlouvy. To do značné míry snižuje možnost reálného uplatnění zástavního práva dopravcem, když dopravce zpravidla řeší potřebu zajištění či uhrazení svých pohledávek až po ukončení přepravy, kdy se stanou splatnými jeho pohledávky na úhradu přepravného. Obdobně pak je upraveno zástavní právo skladovatele, sloužící k zajištění nároků skladovatele ze smlouvy o skladování.

V praxi často dochází ke kolizi zástavních práv zasílatele, dopravce a skladovatele. Pro tento případ platí, že zástavní právo skladovatele má přednost před zástavním právem dopravce a zasílatele, zástavní právo dopravce má přednost před zástavním právem zasílatele.

Obecně se na zástavní právo vztahuje právní úprava obsažená v § 152 a násl. zákona č. 40/1964, občanský zákoník.

Při uplatnění zástavního práva zasílatelem dochází často k souběžnému uplatnění zadržovacího práva. Český právní řád neobsahuje zvláštní právní režim zadržovacího práva zasílatele či dopravce, vztahují se na něj proto obecná ustanovení obsažená v § 175 a násl. občanského zákoníku.

Zákonné zástavní právo zasílatele nebo dopravce vzniká okamžikem převzetí zásilky, častěji však okamžikem získání dokladů, které opravňují zasílatele disponovat se zásilkou. Nezbytným předpokladem vzniku zástavního práva zasílatele je rovněž existence pohledávky vůči příkazci. Ačkoliv právní předpisy výslovně nevyžadují pro vznik zástavního práva zasílatele žádný úkon zasílatele či příkazce, pro faktickou realizaci je vhodné uplatnění zástavního práva příkazci oznámit, nejlépe samozřejmě písemnou formou s uvedením přesné specifikace zajištěné pohledávky, předmětu zástavy a upozornění na možnost zpeněžení předmětu zástavy pro případ,

že by příkazce svůj platební závazek nesplnil dobrovolně a zasílatel byl nucen skutečně přistoupit ke zpeněžení předmětu zástavy .

Smyslem zástavního práva je zajistit pohledávku a její příslušenství tím, že v případě prodlení příkazce s plněním jeho závazku se může zástavní věřitel domáhat uspokojení ze zástavy.

Rozlišujeme tedy funkci zástavního práva

- a) **zajišťovací**, tj. vyvíjení tlaku na dlužníka, aby splnil svůj závazek dobrovolně a zbavil tak předmět zástavy právní závady v podobě realizace zástavního práva,
- b) **uhrazovací**, tj. možnost uspokojit věřitele zajištěné pohledávky zpeněžením zástavy a náhradním plněním z výtěžku jejího prodeje.

Z hlediska postavení zasílatele (dopravce) je primární zejména funkce zajišťovací. Příkazce je zpravidla motivován, aby zásilka, vůči níž je uplatňováno zástavní právo, byla řádně a včas doručena příjemci a realizace zástavního práva zasílatelem, zvláště pak při souběžném uplatnění práva zadržovacího, je toho značnou překážkou. Na příkazce je tak vyvíjen tlak, aby dostal svým závazkům a zajištěnou pohledávku uhradil. Z hlediska efektivnosti je pak nutné posoudit, nakolik je předmětná zásilka pro příkazce hodnotná a jak silný je jeho zájem na dodání zásilky příjemci. Zájem příkazce totiž nemusí být vždy přímo úměrný hodnotě zásilky a je nutno posoudit reálnou možnost uspokojení z případného prodeje zástavy.

Pokud nedojde k dobrovolnému plnění závazků ze strany příkazce (odesílatele, příjemce), je zasílatel oprávněn uspokojit své pohledávky z výtěžku zpeněžení zástavy. Vznikne-li na zástavě více zástavních práv stejného druhu, uspokojují se zajištěné pohledávky postupně dle pořadí určeném podle doby vzniku zástavních práv. Zástavní práva s přednostním právem na uspokojení mají přednost před ostatními. Při souběhu více přednostních práv se věřitelé uspokojují rovněž postupně dle pořadí určeném podle doby vzniku zástavních práv.

Zástavu lze zpeněžit na návrh zástavního věřitele ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy.

2)

Veřejná dražba je upravena zákonem č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. Zákon rozlišuje dva typy veřejné dražby, dobrovolnou a nedobrovolnou.

Dobrovolnou dražbou je dražba prováděná na návrh vlastníka dražené věci. Dle § 17 odst.4. zákona o veřejných dražbách se vlastníkem rozumí též osoba, která je oprávněna s předmětem dražby hospodařit a je vlastníkem zmocněna **nebo na základě zvláštního předpisu oprávněna předmět dražby zcizit**. Je otázkou, zda lze na zasílatele v postavení zástavního věřitele pohlížet jako na osobu naplňující výše uvedená kritéria. Soudní judikatura i odborná literatura tuto otázku nikterak neřeší a v praxi bude značně obtížné najít dražebníka ochotného za využití tohoto zákonného ustanovení dražbu provést.

Druhým možným způsobem prodeje zástavy veřejnou dražbou je dražba na návrh zástavního věřitele, tzv. dražba nedobrovolná. Dražba je prováděna na návrh dražebního věřitele, jehož pohledávka musí být přiznána vykonatelným soudním rozhodnutím, vykonatelným rozhodčím nálezem nebo doložena vykonatelným notářským zápisem. Základním předpokladem provedení

nedobrovolné dražby je existence vykonatelného rozhodnutí, což pro zasílatele (dopravce) v praxi znamená, že je tento způsob dražby možno využít jen v dosti omezeném počtu případů, jelikož jen poměrně zřídka má zasílatel v době, kdy má zájem na realizaci zástavního práva, za příkazcem vykonatelnou pohledávku. Jejím získání je zpravidla otázkou mnohaletého soudního řízení.

Na postup zpeněžení zástavy veřejnou dražbou dopadá také ustanovení § 166 občanského zákoníku. Z něho vyplývá, že ten, kdo tvrdí, že prodej zástavy ve veřejné dražbě není přípustný, musí své právo uplatnit žalobou u soudu proti zástavnímu věřiteli na určení nepřípustnosti prodeje zástavy. Tato osoba musí prokázat naléhavý právní zájem ve smyslu ustanovení § 80 občanského soudního řádu. Tuto žalobu lze podat ve lhůtě jednoho měsíce ode dne doručení oznámení o veřejné dražbě zákonem určeným osobám, nejpozději však přede dnem zahájení dražby. I toto oprávnění bývá osobami bránícími provedení dražby nezřídka zneužíváno.

Veřejnou dražbu lze vykonat až po uplynutí lhůty k podání žaloby dle shora uvedeného a je-li v této lhůtě podána žaloba, lze ji provést až poté, kdy bylo o této žalobě pravomocně rozhodnuto. Ten, kdo podá uvedenou žalobu, vystavuje se povinnosti nahradit zástavnímu věřiteli škodu vzniklou za dobu oddálení prodeje zástavy, tedy ode dne zahájení řízení až do dne rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci.

Dražbu lze provést pouze na základě písemné smlouvy o provedení dražby, kterou uzavře navrhovatel s dražebníkem. Dražebník zašle ve lhůtě sjednané ve smlouvě o provedení dražby písemné oznámení o dražbě zástavnímu dlužníkovi, zástavci, dlužníkovi a dražebním věřitelům. Oznámení o dražbě musí obsahovat označení dražebníka, navrhovatele dražby a předmětu dražby a dále i důvod, pro který je navrhováno provedení dražby. Dražebník je povinen vyhlásit konání dražby dražební vyhláškou nejméně 15 dnů před zahájením dražby. Lhůtu pro uveřejnění dražební vyhlášky lze přiměřeně zkrátit jedná-li se o věci podléhající zkáze. Dražebník zajišťuje odhad ceny předmětu zástavy v místě a čase obvyklé.

Je-li možné z výtěžku dražby po vypořádání nákladů dražby plně uspokojit všechny přihlášené pohledávky dražebních věřitelů, dražebník předá částky odpovídající výši uspokojovaných pohledávek dražebním věřitelům ve lhůtě 10 dnů od uhrazení ceny dosažené vydražením.

Lze-li z výtěžku dražby po vypořádání nákladů dražby uspokojit pouze část přihlášených pohledávek dražebních věřitelů, uhradí dražebník jednotlivé pohledávky podle v pořadí dle § 60 odst. 2 zákona o veřejných dražbách. Pohledávky první třídy jsou právě pohledávky zajištěné zástavním právem a pohledávky zajištěné zadržovacím právem.

Předmětem zástavy u zástavních práv zasílatele, jak vyplývá z podstaty věci, jsou věci movité. Z hlediska trvání zástavního práva zasílatele i možnosti realizovat prodej zástavy veřejnou dražbou je nezbytné, aby měl zasílatel zásilku u sebe nebo u někoho, kdo ji má u sebe jeho jménem, anebo aby měl zasílatel v držení listiny, které jej opravňují se zásilkou nakládat. Zasílatel musí umožnit dražebníkovi provést kvalifikovaný odhad předmětu zástavy a po jejím vydražení ji předat vydražiteli.

3)

Soudní prodej zástavy je upraven v § 200y až § 200aa občanského soudního řádu. Řízení o soudním prodeji zástavy je zahájeno na základě žaloby zástavního věřitele; to neplatí, neumožňují-li zvláštní právní předpisy soudní prodej zástavy. Účastníky řízení jsou zástavní

věřitel a zástavní dlužník. Soud nařídí prodej zástavy, doloží-li zástavní věřitel zajištěnou pohledávku, zástavní právo k zástavě a kdo je zástavním dlužníkem. Soud rozhoduje ve věci usnesením. Usnesení o nařízení prodeje zástavy je vykonatelné dnem, kterým nabylo právní moci. Pravomocné usnesení o nařízení prodeje zástavy je závazné pro každého, proti němuž působí podle zvláštních právních předpisů zástavní právo k této zástavě. Podle vykonatelného usnesení o nařízení prodeje zástavy lze na návrh zástavního věřitele nařídít výkon rozhodnutí prodejem zástavy.

Výkon rozhodnutí prodejem zástavy je upraven v § 338a občanského soudního řádu s tím, že na výkon rozhodnutí prodejem zastavených movitých věcí se užití ustanovení § 323 a násl. občanského soudního řádu. Výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí lze nařídít jen prodejem v rozhodnutí označené zástavy. Má-li zástavu u sebe zástavní věřitel nebo jiná osoba, které byla podle zástavní smlouvy odevzdána, jsou tyto osoby povinny umožnit soupis této věci a její ocenění a věc vydat soudu k dražbě. Za podstatné z hlediska zasílatele (dopravce) jako zástavního věřitele je nutno považovat zejména ustanovení § 331a občanského soudního řádu, dle kterého byla-li v dražbě prodána movitá věc, která byla zastavena, zadržena, nebo převedena k zajištění závazku povinného ve prospěch jeho věřitele, vyplatí soud výtěžek z prodeje věci nejprve věřiteli, jehož pohledávka byla zajištěna zadržovacím právem. Při výplatě výtěžku zástavnímu věřiteli, věřiteli, jehož pohledávka byla zajištěna převodem práva a oprávněnému, v jehož prospěch byla věc sepsána, se postupuje podle pořadí určeném podle doby vzniku zástavního práva či zajišťovacího převodu práva. Má-li několik pohledávek stejné pořadí a výtěžek prodeje k jejich úplnému uspokojení nestačí, uspokojí se tyto pohledávky poměrně. Bez ohledu na pořadí se uspokojí přednostně pohledávky o nichž to stanoví zvláštní předpis.

4)

Shora uvedené postupy zpeněžení zástavy mohou být časově značně náročné a zájmem zasílatele (dopravce) je naopak prodat zásilku co nejrychleji. **V praxi se pak často objevuje snaha zpeněžit předmět zástavy mimo veřejnou dražbu či soudní prodej zástavy, a to jejím přímým prodejem. Zasílatel (dopravce) se tímto postupem vystavuje značnému riziku, že ze strany zástavního dlužníka bude rozporována oprávněnost prodeje, cena, za kterou zásilku prodal apod. a bude proti němu uplatněn nárok na náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení. Za určitých okolností může dojít i k naplnění skutkové podstaty některého z trestných činů, zejména trestného činu zpronevěry. Tlak na zástavního věřitele tak bývá často nemalý, právní obhajoba kroků vedoucí k urychlenému zpeněžení (často rychle se kazící či spotřebitelsky omezené) zástavy pak bývají složité.**

Problémy při realizaci zástavního práva zasílatelem mohou nastat také zejména v případě, že předmětem smlouvy mezi příkazcem a zasílatelem bude obstarání mezinárodní přepravy a zásilka se v době uplatnění zástavního práva zasílatelem nachází mimo území České republiky. Zde pak dochází ke kolizi českého právního řádu, právního řádu státu, kde se zásilka nachází a má být zpeněžena a rovněž mezinárodních smluv vztahujících se k danému druhu přepravy.

Současná právní úprava v České republice sice přiznává zasílateli zákonné zástavní právo k zásilce, nicméně je nutno konstatovat, že navazující normy, které upravují vlastní realizaci zástavního práva, příliš nezohledňují specifika smluvních vztahů založených zasílatelskou smlouvou a obecná právní úprava je v praxi těžko aplikovatelná. Chybí například ustanovení vztahující se k postupu zástavního věřitele, který má pohledávku nepatrné hodnoty ve vztahu k hodnotě zadržované zásilky.

S cílem umožnit posouzení právních (i faktických) rozdílů při realizaci zástavního práva si dovoluujeme předložit rozbor právní úpravy německé.

5)

Německá právní úprava zákonného zástavního práva dopravce vůči odesílateli a příjemci je obsažena v § 441 a násl. obchodního zákoníku (dále jen „HGB“). Obecně je zástavní právo (zákonné či smluvní) upraveno v § 1204 a násl. občanského zákoníku (dále jen „BGB“), pro obchodní vztahy platí obecně odchylky stanovené v HGB.

Reforma německého dopravního práva provedená zákonem ze dne 25.6.1998 (Gesetz zur Änderung des Fracht-, Spedition- und Lagerrechts – Transportreformgesetz), účinná od 1.7.1998, která podstatně zjednodušila a sjednotila do té doby roztržštěnou právní úpravu, se značně dotkla také zákonného zástavního práva dopravce a zasílatele.

Před novelou bylo zákonné zástavní právo dopravce upraveno v § 440 a násl. HGB. Pro dopravce platilo, že zákonné zástavní právo se vztahovalo na všechny pohledávky vyplývající z konkrétní smlouvy o přepravě. Pokud jde o zástavní právo zasílatele, ačkoliv to z § 410 HGB jednoznačně nevyplývalo, judikatura zastávala názor, že se zákonné zástavní právo zasílatele také vztahovalo pouze na pohledávky vyplývající konkrétní zasílatelské smlouvy.

Ustanovení § 441 odst. 1 HGB nyní stanoví, že *„doprovce má zástavní právo ke zboží k zajištění všech pohledávek vyplývajících ze smlouvy o přepravě a dále k zajištění nesporných pohledávek vyplývajících z jiných smluv o přepravě věci, zasílatelských smluv nebo smluv o skladování uzavřených s odesílatelem. Zástavní právo se vztahuje též na dokumenty vztahující se ke zboží.“*

Podobně je nyní upraveno zákonné zástavní právo zasílatele (§ 464 HGB – *„zasílatel má zástavní právo ke zboží k zajištění všech pohledávek vyplývajících ze zasílatelské smlouvy a dále k zajištění nesporných pohledávek vyplývajících z jiných zasílatelských smluv, smluv o přepravě věci nebo smluv o skladování uzavřených s příkazcem“*) a skladovatele (§ 475b – *„skladovatel má zástavní právo ke zboží k zajištění všech pohledávek vyplývajících ze smlouvy o skladování a dále k zajištění nesporných pohledávek vyplývajících z jiných smluv o skladování, smluv o přepravě věci a zasílatelských smluv, uzavřených s ukladatelem. Zástavní právo se vztahuje na pohledávky z pojištění a dokumenty vztahující se ke zboží“*).

Zákonné zástavní právo dopravce zajišťuje tedy jednak pohledávky dopravce vůči odesílateli či příjemci vyplývající z příslušné smlouvy o přepravě věci (tzv. spojené nároky), ale na rozdíl od české právní úpravy také (od účinnosti novely z roku 1998) na nesporné pohledávky dopravce vyplývající z jiných smluv uzavřených se stejným odesílatelem, a to ze smluv o přepravě věci, zasílatelských smluv nebo smluv o skladování (tzv. nespojené nároky).

V praxi to znamená, že dopravce může uplatňovat zástavní právo k jím převzatému zboží také k zajištění pohledávek vyplývajících z předchozích smluv, nejen pohledávek vyplývajících ze smlouvy, která se vztahuje na toto zboží, přičemž předchozí smlouvy se nemusí nutně týkat zboží, na které se vztahuje zástavní právo (§ 366 odst. 3 HGB), podmínkou je pouze, aby tyto smlouvy byly uzavřeny se stejným odesílatelem, aby se jednalo o výše uvedené typy smluv a aby se jednalo o pohledávky nesporné. Za nespornou se považuje pohledávka, pokud v době uplatnění zástavního práva proti ní nejsou vzneseny žádné námitky nebo byly vzneseny pouze neodůvodněné námitky.

V případě tzv. nespojených nároků však platí, že zástavní právo k přepravovanému zboží, které nenáleží odesílateli, může vzniknout pouze tehdy, pokud vlastník zboží odesílatele výslovně nebo konkludentně zmocnil k nakládání se zbožím. Není přitom rozhodné, zda byl dopravce v dobré víře, že k tomuto zmocnění došlo, neboť u nespojených nároků neexistuje ochrana dobré víry (viz § 366 odst. 3 HGB). Zákon tedy jasně rozlišuje mezi zástavním právem u spojených a nespojených nároků.

Podle § 441 odst. 2 HGB trvá zástavní právo dopravce po celou dobu, kdy dopravce má zásilku u sebe, nebo kdy s ní může disponovat pomocí konosamentu, náložního listu nebo skladištního listu (toto časové omezení platí i pro zasílatele a skladovatele); dopravce a zasílatel však toto právo mohou uplatnit u soudu ještě po dobu tří dnů od dodání zboží, pokud jej má u sebe stále ještě příjemce (§ 441 odst. 3, § 464 HGB). Stejně oprávnění měl dle předchozí úpravy pouze dopravce, nikoli zasílatel.

U soudu je třeba uplatnit v této třídní lhůtě zástavní právo (nikoliv nutně spolu s pohledávkou) např. žalobou na určení či návrhem na předběžné opatření, a to vůči odesílateli, příjemci či třetí osobě. Pokud je v této lhůtě u soudu uplatněna pouze pohledávka, kterou má zástavní právo zajišťovat, nemá takové uplatnění účinky uplatnění zástavního práva ve smyslu § 441 odst. 3 HGB.

Zástavní právo se vztahuje na všechny dopravní nároky vyplývající z výše uvedených smluv, tedy na přepravné v širokém smyslu (předchozí právní úprava v § 440 HGB uváděla jako příklad přepravné, stojné, cla a jiné výdaje), ale též na případnou náhradu škody. Limitem je, že nároky musejí vyplývat ze smluv uvedených v § 441 HGB. Jestliže tedy půjde o právo na náhradu škody, musí to být škoda způsobena porušením smluvní povinnosti.

Z § 442 HGB vyplývá, že zákonné zástavní právo přechází na následného dopravce a totéž platí pro zástavní právo zasílatele (který se podílel na přepravě), které přechází spolu s pohledávkou na následného zasílatele nebo dopravce. Zástavní právo předchozího dopravce (předchozích dopravců) a zasílatele tedy trvá po dobu, po kterou trvá zástavní právo posledního dopravce. Pokud je pohledávka předchozího dopravce uspokojena následným dopravcem, přecházejí pohledávky a zástavní právo předchozího dopravce na následného dopravce.

Nová právní úprava také v § 443 HGB jednoznačně stanovila pořadí zástavních práv. Pokud na zboží vázne více zástavních práv, konkrétně právo komisionáře dle § 397 HGB, dopravce dle § 441 HGB, zasílatele dle § 464 HGB, skladovatele dle § 475b HGB a námořního dopravce dle § 623 HGB, která vyplývají ze zásilky či přepravy zboží, má přednost zástavní právo, které vzniklo později. Výše uvedená zástavní práva mají přednost před zástavními právy komisionáře a skladovatele nevyplývajícími ze zásilky, a před zástavním právem zasílatele, dopravce a námořního dopravce na zálohu.

Obecně se uznává, že zástavní právo dopravce vzniká v okamžiku, kdy převezme zboží, přičemž splatnost zajištěné pohledávky není pro vznik zástavního práva rozhodující; je však rozhodující pro případný prodej zástavy.

Za zboží, na které se může vztahovat zástavní právo ve smyslu § 441 HGB, se považuje zboží v širokém slova smyslu bez ohledu na jeho hodnotu – tj. vše, co dopravce na základě smlouvy přepravuje (palety, krabice i kontejnery).

V zásadě není pro vznik zástavního práva rozhodující výše pohledávky dopravce/zasílatele. Pokud však hodnota přepravovaného zboží značně překročí hodnotu zajištěné pohledávky, lze požadovat částečné vydání zboží za níže uvedených podmínek:

- a) hodnota zástavy nepřiměřeně převyšuje výši zajištěné pohledávky,
- b) zástavním právem lze zajistit pouze část zboží, které uspokojí zájem dopravce na zajištění pohledávky,
- c) odmítnutí vydat část zboží je založeno na irelevantních důvodech, zejména pokud by mělo být zástavní právo dopravcem zneužito jako prostředek nátlaku nebo šikany.

Prodej zástavy upravuje § 1220 a násl. BGB. K prodeji může dojít v zásadě pouze formou veřejné dražby (dražebníkem mohou být pouze oprávněné osoby, např. soudní vykonavatelé či notáři). Pokud má zboží burzovní či tržní cenu, lze zástavu prodat přímo prostřednictvím makléře za obvyklou cenu.

K zákonnosti veřejné dražby musí být splněny níže uvedené předpoklady:

- a) existuje platné zástavní právo,
- b) pohledávka je splatná,
- c) dražba byla veřejně oznámena (viz níže),
- d) zboží je prodáno za nejvyšší nabídku (§ 1235 BGB),
- e) jsou případně splněny zvláštní předpoklady dle § 1240 BGB pro zboží ze zlata a stříbra (toto zboží nemůže být prodáno za cenu nižší než je cena zlata či stříbra).

Pokud chce dopravce či zasílatel zástavu zpeněžit, musí dle § 1234 BGB ve spojení s § 441 odst. 4 HGB nejprve upozornit na připravovaný prodej zástavy příjemce, a pokud není možné příjemce nalézt nebo odmítne zásilku přijmout, musí být toto upozornění adresováno odesílateli. Přitom musí dopravce uvést peněžní částku, kvůli které má dojít k prodeji. Dle § 1237 a § 1241 BGB je třeba veřejně oznámit čas a místo dražby a je třeba zvlášť upozornit příjemce; od tohoto upozornění lze upustit, pokud jej nelze provést. Dle § 368 HGB může k prodeji dojít nejdříve po uplynutí lhůty jednoho týdne od tohoto upozornění; pokud upozornění nelze provést, po uplynutí jednoho týdne, kdy vznikne právo zboží prodat (obecně platí u zástavního práva dle § 1234 BGB lhůta jednoho měsíce).

Neupozorní-li zástavní věřitel na připravovaný prodej zástavy, vzniká mu povinnost k náhradě škody, platnost prodeje tím však dotčena není. Odpovědnosti za škodu se navíc může zprostit, pokud prokáže, že ani při řádném postupu by nebylo dosaženo vyššího výtěžku.

Pokud se dopravce/zasílatel dohodne s vlastníkem (§ 1245 BGB) nebo rozhodne-li o tom soud (§ 1246 BGB), lze upustit od některých formalit veřejné dražby (např. povinnosti upozornit na připravovaný prodej).

Dle § 1230 odst. 2 BGB může zástavní věřitel prodat ve veřejné dražbě jen takové množství zboží, které postačí k uspokojení jeho pohledávky. Prodá-li víc, je takový prodej dle § 1243 neplatný. Je na zástavním věřiteli, aby vybral věci, které prodá, i pořadí prodeje. Věřitel však může dát do dražby zboží jako celek, pokud by například jednotlivé kusy byly těžko prodejné nebo by prodejem jednotlivých kusů byla zničena jednota zboží. Zástavní věřitel je oprávněn dražbu kdykoliv přerušit či nechat opakovat.

Výtěžek z prodeje zástavy náleží zástavnímu věřiteli. Pokud výtěžek nepostačuje k uspokojení pohledávky, započítá se výnos nejprve na náklady na upozornění o prodeji a náklady na dražbu, poté na úroky a nakonec na jistinu. Pokud naopak výtěžek překročí hodnotu pohledávky, stává se spoluvlastníkem výtěžku spolu s vlastníkem zboží, přičemž zástavnímu věřiteli náleží podíl odpovídající zajištěné pohledávce. I v případě, že má dopravce/zasílatel více pohledávek vůči odesílateli/příjemci, z nichž pouze některé jsou zajištěny zástavním právem, lze při stanovení tohoto podílu věřitele přihlížet pouze k zajištěné pohledávce.

Zástavní právo zaniká:

- a) není-li zástavní právo uplatněno u soudu v souladu s § 441 odst. 3 HGB,
- b) dle § 1252 a 1257 BGB uspokojením zajištěné pohledávky,
- c) dle § 1256 BGB, stane-li se zástavní věřitel vlastníkem zboží,
- d) vzdáním se zástavního práva prohlášením zástavního věřitele dle § 1255 BGB,
- e) dle § 1250 odst. 2 BGB postoupením pohledávky bez zástavního práva,
- f) zánikem zástavy.

Současná německá právní úprava zákonného zástavního práva, vztahující se i na tzv. nespojené nároky, tedy poskytuje dopravci, zasílateli či skladovateli poměrně značné možnosti, jak dosáhnout uspokojení svých pohledávek; postavení zástavního věřitele navíc posilují některé odchylky od obecné úpravy zástavního práva

III. Soudní rozhodnutí

- **Cour de Cassation de France, rozsudek z 11.12.2007, E 06-18.060, European Transport Law 2/2008, str. 220**

Je-li podle dohody vykládka zásilky prováděna za kontroly příjemce (jenž je povinen se přesvědčit o kapacitě sila, do něž je zásilka přečerpávána) a také dopravce (jenž není oprávněn po dobu vykládky místo vykládky opustit), je odpovědnost za škody vzniklé během této vykládky nutno rozdělit stejným dílem mezi příjemce a dopravce.

- **Hof van Beroep te Antwerpen, rozsudek z 8.10.2007, 2006/AR/2418, European Transport Law 2/2008, str. 225**

Zasílatel, jemuž byla zásilka svěřena za účelem uskutečnění její přepravy a jenž byl informován o tom, že byla prodána kupujícímu proti platbě akreditivem, si musí být vědom, že jeho příkazce – zástupce kupujícího nemá dispoziční právo k zásilce a proto vůči ní ani nemůže uplatnit zadržovací právo. Pokud zasílatel takové zadržovací právo vykoná, nejedná v dobré víře.

- **rozsudek německého BGH z 30.1.2008 – I ZR 146/05 – Transportrecht 3/2008, str. 118**

Nejvyšší německý soud projednával revizní žalobu dopravce, kterého žalovala pojišťovna odesílatele za ztrátu několika zásilek. Pro případy, na něž se nevztahují Varšavská úmluva nebo Úmluva CMR, omezil dopravce svou odpovědnost s tím, že vyšší nároky lze vůči němu uplatňovat jen v případě, že odesílatel udá hodnotu zásilky. Nejvyšší soud vyslovil závazný právní názor, že jedná-li se o hrubé organizační pochybení, je na dopravci, aby předložil

tvrzení a důkazy o (chybějících) příčinách škody, jinak platí zjištění příčiny vedoucí k závěru o jeho hrubém organizačním pochybení. Spoluodpovědnost odesílatele, zejména představovaná opomenutím učinit prohlášení o hodnotě zásilky, ale není vyloučena ani v případě hrubého organizačního pochybení dopravce. Nebezpečí obzvláště vysoké škody vyvstává v případě, že hodnota zásilky desetinásobně převyšuje nejvyšší limity ručení dané všeobecnými podmínkami dopravce. Spoluodpovědnost odesílatele je třeba vzít v úvahu tam, kde si odesílatel nezbytností nakládat zvláště obezřetným způsobem s přepravovanou zásilkou musel být předem dobře vědom.

IV. Vzdělávací akce

Do této části Vašeho e-bulletinu budeme příležitostně zařazovat nabídku vzdělávacích akcí, které mají vztah k problematice přepravy, dopravního práva nebo mezinárodního obchodu.

Uvedené vzdělávací akce pořádá agentura VOX a.s. se sídlem Praha 1, Senovážné náměstí 978/23, PSČ 11000.

- a) **INCOTERMS 2000 a jiná smluvní ujednání v zahraničním obchodě včetně jejich vlivu na uplatňování DPH a celních předpisů**
TERMÍN: 4. 6. 2008

CÍL: Přinést účastníkům: Definici jednotlivých dodacích doložek INCOTERMS 2000; schopnost správně používat dodací doložky INCOTERMS 2000 a identifikovat obchodně-právní rizika při jejich použití; přehled o pravidlech uplatňování DPH a celních předpisů při provádění jednotlivých obchodních transakcí.

PŘEDNÁŠÍ: Marek Reinoha (poradce v oblasti cel a unijního obchodu)

PROGRAM: Základní rozdělení smluvních vztahů při provádění zahraničně obchodní činnosti • definice důležitých smluvních ujednání v zahraničním obchodě se zbožím, zejména pak v kupní smlouvě • důležité aspekty dodacích doložek INCOTERMS 2000 - balení zboží, kontrola zboží, smlouvy o přepravě apod. • charakteristika jednotlivých dodacích doložek INCOTERMS 2000 a jejich využití • vliv smluvních ujednání a dodacích doložek INCOTERMS 2000 na uplatňování DPH příp. celních předpisů: Při vnitrounijním obchodu se zbožím, při dovozu a vývozu zboží, praktické příklady obchodních operací • diskuze a odpovědi na dotazy účastníků.

KÓD: 841400 **CENA:** 1 790 Kč (včetně 19% DPH)

- b) **24. 7. 2008**
• DPH – DODÁVKY ZBOŽÍ A SLUŽEB V RÁMCI EU A TŘETÍCH ZEMÍ
– NA PRAKTICKÝCH PŘÍKLADECH • JUDr. Svatopluk Galočík

Praktické procvičení znalostí na sedmi zadaných příkladech z oblasti uplatňování DPH - Dodání do jiného členského státu • pořízení zboží z jiného členského státu • poskytnutí služby do jiného členského státu • poskytnutí služby z jiného členského státu do tuzemska • dovoz zboží • vývoz zboží • poskytnutí služby do třetí země • přeprava při dovozu, vývozu, základ daně • přeprava mezi členskými státy.

KÓD: 868900 **CENA:** 3 490 Kč

V. Příště

Příští vydání elektronického bulletinu bude zaměřeno na tato témata:

- 1) Odpovědnost při nakládce – vykládce zásilky
- 2) Problémy při uplatňování nároků dle železniční úmluvy COTIF

Advokátní kancelář Machytková, Sedláček, Vaca & spol.
Dlouhá 16, 110 00 Praha 1
e-mail: sedlacek@akmsv.cz
<http://www.akmsv.cz>
Tel.: (+420) 221 779 970
Fax: (+420) 221 779 999